

CHESTIUNEA ORIENTALĂ. RUSIA ȘI PRINCIPATELE ROMÂNE (1799-1802)

LAURENȚIU STROE

Misiunile diplomatice europene, din Constantinopol, nu aflaseră, la 10 ianuarie 1799, nimic despre conținutul negocierilor Porții cu Rusia și Marea Britanie. Se credea că principala clauză era ca cele trei puteri să nu depună armele, până la încheierea unei păci comune și generale¹, probabil, în accepția lui d'Ohsson, ministrul plenipotențiar al suediei la Constantinopol, să nu se încheie pace separată cu Franța și, în cadrul păcii generale, să se rezolve problema sferelor de influență ale Rusiei și Angliei, în Europa și în afara acesteia, păstrându-se echilibrul puterii.

Ministrii otomani, îngrijorați de situația de la Dunăre, au decis, pentru moment, să ajungă la o înțelegere cu Pasvanoglu, ayanul rebel de la Vidin, pentru a lua trupele de pe frontul dunărean și a le trimite împotriva francezilor, în Egipt². Seraskierul Küçük Husein Pașa a primit ordin să tatoneze terenul, pentru a vedea în ce condiții rebelii ar fi dispuși să înceteze rezistența³.

Această încercare de pacificare nu ar fi avut loc, credea d'Ohsson, dacă guvernul otoman nu ar fi fost îngrijorat de pericolul previzibil din Moreea și Bosnia, „*contrées que l'on croit aussi menacées de la part des Français*”⁴.

La 11 februarie 1799 diplomatul suedez informa pe regele Suediei: „*Ce Matin, Sire, le Prince de Walachie Khanzerly a été déposé, et remplacé par le ci-devant Hospodar, Prince Morusi* (Alexandru Moruzi, domn al Țării Românești pentru a doua oară <30 ianuarie 1799-8 octombrie 1801> - n.L.S.)”⁵.

Constantin Hangerli a fost ucis, din porunca sultanului Selim al III-lea, chiar în București. După această crimă politică, sultanul avertiza: „...în aceste zile, cei din grupul fanarioților răspândesc fel de fel de zvonuri, știri și mârșăvii, pentru a-și atinge țelurile. Conduita lor pricinuieste mereu daune statului meu... Oare, Hancerlu-Oglu nu a fost pildă? Asemenea lucruri apar de la cei din grupul din Țara Românească și Moldova, ceea ce, însă, mă supără nespus. Iată, curmarea acestor răutăți este posibilă (doar) prin uciderea acestor ghiauri – vinovați, nevinovați; după aceasta, să nu mai aud ceva, că îiucid pe toți, fără milă”⁶.

¹ Europe and the Porte: New Documents of Eastern Question, vol. II, Swedish Diplomatic Reports, 1798-1799, Iași, Oxford, Portland, 2001, p. 134, doc. 39 (Constantinople, 10 January 1799, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

² Ibidem, vol. II, p. 135, doc. 39.

³ Ibidem, vol. II, p. 135, doc. 39.

⁴ Ibidem, vol. II, p. 135, doc. 39.

⁵ Ibidem, vol. II, p. 146, doc. 43 (Constantinople, 10 February 1799, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

⁶ Valeriu Veliman, *Relațiile româno-otomane (1711-1821). Documente turcești*, București, 1984, p. 648. „...Hangerly, Interprete du Capidan Pascha, jéune, déterminé, intrigant, et depuis quelques tems soupçonné d'être vendu à la Russie. Il doit sa fortune à la protection du Grand Amiral (Küçük Husein Pașa – n.L.S.) et à la promesse de faire de son côté tous ses efforts pour écraser l'Aga Rebelle (Pasvantoglu – n.L.S.)” cf. Europe and the Porte: New Documents on the Eastern Question, vol. I, p. 382, doc. 105 (Constantinople, 9 December 1797, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

Guvernul otoman era îngrijorat, deoarece la 25 februarie 1799 se știa că un corp de armată de 10.000 de oameni „s'est arrêté vers la Moldavie, où il attend de nouveaux ordres de Petersbourg sur sa destination”⁷, iar seraskierul Küçük Husein Pașa „n'a pu mettre encore la dernière main à ses négociations avec Paswan d'Oglou”⁸. Luând măsuri pentru mărirea efectivelor militare care urmau să acționeze în Egipt, demnitarii otomani au început negocierile cu Pasvantoglu și, la 9 martie 1799 la Constantinopol circula informația că rebelul „a renouvelé ses actes d'hommage et de fidélité au Souverain, et que le Souverain lui a fait grâce”⁹, fără a se cunoaște în ce condiții s-a produs această reconciliere. Se presupunea că una dintre condiții a fost înlăturarea domnului Țării Românești, Constantin Hangerli, acuzat „d'ailleurs de mille excès tiraniques dans la province. A la suite de sa destitution il a été en effet arrêté a mis à mort. Depuis avanthier sa tête est exposée devant la première porte du Serail. On procède maintenant à la confiscation de tous ses biens qui sont considérables”¹⁰.

D'Ohsson raporta regelui Suediei, la 26 martie 1799, despre o nouă măsură luată de Poartă în Principatele Române: „Sire, Calimacky, hospodar de la Vallachie, a été déposé... le 13 de ces mois et remplace par le Prince Ypsilanti, Drogueman de la Porte. Ce dernier a pour successeur Alexandre Sutzo, ci-devant Drogueman de l'Amirauté”¹¹. După 20 martie și Küçük Husein Pașa a revenit la Constantinopol, fără a deconspira diplomaților europeni nici un amănunt privind condițiile reconcilierii cu Pasvantoglu¹². Incertitudinea învăluia și modul în care urma să reacționeze Curtea de la Viena, care „tient la Porte en suspens sur les mesures qu'auroient été concertées avec ses alliés actuels (Marea Britanie și Rusia – n.L.S.). Cependant le corps de 10.000 Russes, qui devoient traverser le territoire de Moldavie et s'approcher d'Italie, a eu ordres de changer de route et d'aller joindre le General Rosenberg (comandantul trupelor ruse care luptau împotriva francezilor, în statele germane – n.L.S.) dans les Etats de L'Empereur”¹³.

Diplomații din Constantinopol considerau că situația Insulelor Ioniene ar fi putut

⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 147, doc. 44 (Constantinople, 25 February 1799, Ignatius Mouradgea d'Ohsson to the King of Sweden); „The news was reported also by von Knobelsdorff: according to his report, the 10000 Russian soldiers under General Hermann, who had to cross Moldavia towards Albania, were ordered to change their route. They entered Transylvania, where they were supposed to join another Russian contingent, already deployed in Austria”, cf. *Ibidem*, vol. II, p. 147, doc. 44, footnote 3.

⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 147, doc. 44.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 149 doc. 45 (Constantinople, 9 March 1799, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden); „...the Prussian extraordinary envoy in Istanbul, von Knobelsdorff, had already announced the event, as early as 25 January. Pasvantoglu had been working for this purpose since the end of the precedent year”, cf. *Ibidem*, vol. II, p. 149, doc. 45, footnote 5.

¹⁰ *Ibidem*, vol. II, p. 150, doc. 45.

¹¹ *Ibidem*, vol. II, p. 152, doc. 46 (Constantinople, 26 March 1799, Ignatius Mouradgea d'Ohsson to the King of Sweden). D'Ohsson a revenit asupra infonnației, despre promovarea marelui dragoman al Porții, pe tronul Valahiei, arătând, într-o scrisoare din 17 aprilie 1799 că acesta urma să plece în Moldova, cf. *Ibidem*, vol. II, p. 164, doc. 49. În timpul domniei sale în Moldova (1799-1801), „împ de doi ani și jumătate a susținut cât a putut interesele Rusiei. Deși aceasta a accelerat destituirea lui din domnia Moldovei, pe tot parcursul perioadei date n-au fost întrerupte raporturile sale cu V.S. **Tamara**, Fonon (prințul) dragoman al ambasadei ruse la Istanbul), Barozzi ș.a. După cum relatează contemporanii, «casa lui C. Ipsilanti devenise locul întâlnirii agenților ruși», iar el, ignorând orice precauție, se declara în fața Porții «partizan al Rusiei»...; era considerat de către francezi ca fiind o «creatură» a rușilor, ca și vărul său – Al. Monzi, ambilor incriminându-li-se că transmit Rusiei secretele de la Poartă», cf. Vl. Mișchevca, P. Zavitsanos, **Principele Constantin Ypsilanti 1760-1816**, Chișinău, 1999, p. 60. Vezi și: Hurmuzaki, **Documente...**, Supliment I/2, p. 303, 304.

¹² **Europe and the Porte: New Documents on the Eastern Question**, vol. II, p. 152, doc. 46.

¹³ *Ibidem*, vol. II, p. 156, doc. 47 (Constantinople, 27 March, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

deveni un subiect de serioasă controversă, între Rusia și Imperiul Otoman¹⁴. Deocamdată nimic nu tulbura alianța otomano-rusă și operațiunile aliaților, într-un context în care flota franceză răspândise teroare în întreg Imperiul Otoman¹⁵. Acesta era într-o situație critică: „...*les Chateaux des Dardanelles étoient dans un état pitoyable; point de garnison, point d'artillerie, quelques vieux canons sans affects, la guerre avec Paswan Oglu dans son front; toute la Romélie en combustion, la Morée et les Isles agitées par les proclamations des Français, enfin toute la Syrie mécontente.*...”¹⁶.

Din informațiile și observațiile diplomatului suedez Ignatius Mouradgea d'Ohsson, în prima decadă a lunii mai 1799, rușii și britanicii continuau „*de conserver tous les dehors d'une parfaite harmonie avec les Ottomans. Ils ne cessent cependant de recrier tous bas contre les lenteurs du Gouvernement, son ineptie, son indolence et le mauvais choix de Ses Généraux*”¹⁷.

Țarul Pavel I, în pofida aparențelor, „era însă extrem de nemulțumit de acțiunile aliaților lui. Rusia a participat la o a doua coalitie împotriva lui Napoleon, alături de Austria, Neapole și Marea Britanie, pe continentul european de data aceasta. În octombrie 1799, mâniat de ceea ce considera el o trădare a Austriei, în campania din Elveția, Pavel și-a retras trupele de pe câmpul de bătăie și a rechemat flota din Marea Mediterană...”¹⁸.

Echipa de consilieri imperiali, care conducea politica externă a Rusiei era conștientă că abandonarea unor poziții strategice, cum erau Corfu și Malta, lipsea Rusia de posibilitatea de a deveni un arbitru al echilibrului și al păcii în Mediterană¹⁹. Nu trebuie să se uite însă că, la sfârșitul anului 1799 „*on était entré dans la dernière période du règne de Paul Ier où sa folie prit des formes de plus en plus extravagantes*”²⁰. Degradările, deportările, exilările au luat proporțiile unei veritabile terori, care a paralizat guvernul rus, obligat, de multe ori, să ia decizii contradictorii²¹. Aflat la Messina, amiralul Uceakov a primit ordin să revină la Corfu, „*où lui même arriva la flotte le 19 janvier 1800*”²². Dar, la începutul lunii următoare, i-a parvenit un nou ordin al țarului, emis la 1 decembrie 1799, care anula dispoziția anterioară și trimitea flota în croazieră, între coastele Africii, Malta și Sicilia, „*afin d'intercepter le corps expeditionnaire français, si Bonaparte tentait de la faire rentrer en France par la mer*”²³, deși, după bătălia de la Abukir, o asemenea croazieră era inutilă²⁴. În urma unui consiliu de război, comandamentul flotei ruse a decis să lase la Neapole o parte din trupe, „*de ne rien envoyer à Malte, vu que La Valette résistait toujours*”²⁵ și să se retragă la Sevastopol, cu toată flota, conform ordinelor țarului.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 158, doc. 48 (Constantinople, 10 April 1799, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

¹⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 161, doc. 49 (Constantinople, 17 April 1799, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

¹⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 161, doc. 49.

¹⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 174, doc. 52 (Constantinople, 10 May 1799, Ignatius Moradjea d'Ohsson to the King of Sweden).

¹⁸ Barbara Jelavich, *Istoria Balcanilor. Secolele al XVIII-lea și al XIX-lea*, iași, 2000, vol. I, p. 115. Vezi și: B. Mouravieff, *L'alliance Russo-Turque au milieu des guerres napoleoniennes*, Neuchatel, 1954, p. 43-45.

¹⁹ *Ibidem*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*, p. 44.

²¹ *Ibidem*, p. 44.

²² *Ibidem*, p. 45.

²³ *Ibidem*, p. 45.

²⁴ *Ibidem*, p. 45.

²⁵ Cf. *Ibidem*, p. 45-47.

Defecțiunea Rusiei, în cadrul celei de-a doua coaliții antifranceze, a facilitat lui Napoleon, devenit prim consul, victoria obținută împotriva Austriei, la Marengo²⁶, la 14 iunie 1800. Prin pacea de la Luneville, semnată la data de 9 februarie 1801, Franța a reluat stăpânirea asupra Belgiei și malului stâng al Rinului, forțând Austria să-i cedeze posesiunile venețiene câștigate în 1797.

Franța a devenit stăpâna incontestabilă a Italiei, iar regele Neapolelui, izolat, a fost obligat să încheie pace cu Franța și să recunoască intrarea în posesia acesteia a insulei Elba, a porturilor Toscaniei și să se angajeze la plata unei indemnizații de 500.000 de franci.

În ceea ce privește atitudinea Rusiei, țarul Pavel I avea un nou motiv de nemulțumire, față de aliații din cea de-a doua coaliție antifranceză, din cauza refuzului Cabinetului de la St. James de a restitui insula Malta, Ordinului religios al Cavalerilor Sf. Ioan de la Ierusalim, al cărui Mare Magistru devenise chiar țarul Rusiei. Răceala dintre Sankt-Petersburg și Curțile de la Londra și Viena a determinat o apropiere franco-rusă. Prin declarații pacifiste și prin repatrierea a 7000 de prizonieri ruși, aflați în Franța, primul consul a încercat să-l sensibilizeze și să-l atragă de partea sa pe Pavel I. Acesta era preocupat de posibilitatea ca, la influența Angliei, Rusia să vadă „*les Détroits subitement fermes*”²⁷. La 1 iunie 1800 contele Rostopcin a primit ordin să expulzeze „*des limites de l'empire*”, pe ambasadorul britanic Withworth, ceea ce nu a făcut decât să agraveze criza ruso-britanică.

Următorul pas făcut de diplomația rusă a fost încercarea de a relua „proiectul grecesc” al Ecaterinei a II-a, rezolvând astfel **problema orientală**²⁸, prin tranșarea Imperiului Otoman, între Rusia și puterile occidentale, cu excepția Angliei²⁹. Franța ar fi urmat să primească Egiptul, Austriei i-ar fi revenit Bosnia, Țara Românească și Serbia, Prusia ar fi anexat Hanovra, Rusia rezervându-și „*la Bessarabie, la Moldavie, la Bulgarie et la Roumanie (Roumélie)*”³⁰ *qui englobait, selon son idée, les districts de Constantinople et des Dardanelles*. Un asemenea proiect presupunea o minuțioasă pregătire diplomatică și militară, fiind evident că nu s-ar fi putut realiza fără luptă.

Pentru a-și spori forța, Rusia a reanimat modelul politic al **Neutralității armate**³¹. Sub pretextul unor „*vexations réitérées*», *auxquelles les corsaires britanniques soumettaient les navires marchands des alliés de la Russie, profitant*

²⁶ Ibidem, p. 48.

²⁷ Ibidem, p. 51.

²⁸ Ibidem, p. 51-52.

²⁹ Ibidem, p. 52.

³⁰ Ibidem, p. 52. „Dans son ouvrage, *Cent projets de partage de la Turquie...*, T.G. Djuvarra ne fait pas mention de celui-là. Il fut conçu dans un mémoire composé par le comte Rostoptchine, sur l'ordre de Paul Ier, et fut approuvé par lui le 14/26 oct. 1800. Ce mémoire fut publié dans les *Archives Russes* (1878, I) d'après la copie fournie à l'éditeur par le fils de l'auteur. Il fut publié également dans la *Revue d'histoire diplomatique* (1889, I) d'après la traduction non conforme, trouvé dans le papiers du baron Fein, ancien chef de cabinet de Napoléon”, cf. Ibidem, p. 52, n. 1.

³¹ „Principiul Neutralității armate a fost creat și aplicat prima dată în Baltica, în timpul Războiului de 7 ani. În 1759-1760, din inițiativa împărătesei Elisabeta (a Rusiei – n.l.s.), Curțile Nordice au definitivat un tratat numit **Convenția Baltică**, garantând înainte de toate, libertatea navigației pe această mare. Această măsură, care interzicea accesul în Baltica pentru navele de război ale puterilor care nu erau riverane, a fost urmată de concentrarea, în toate porturile daneze și suedeze a unei flote ruso-danezo-suedeze... Sub comanda viceamiralului Poliansky, această flotă combinată avea misiunea să oprească toate tentativele de a pătrunde în Baltica ale escadrelor sau navelor de război izolate, aparținând puterilor străine de această mare. Datorită unei asemenea concentrări de forțe, în strămtorile Mării Baltice, nici o tentativă de acest gen nu s-a înregistrat”, cf. Ibidem, p. 61, n. 2.

notamment de quelques «insultes» faites aux pavillons danois et suédois, l'empereur adopta contre l'Angleterre des mesures graves³². A urmat Declarația imperială din 27 august 1800, prin care guvernele din Danemarca, Prusia și Suedia erau invitate să coopereze cu Rusia, pentru a alcătui o convenție pentru restabilirea drepturilor neutrilor³³. După două zile, s-a impus printr-o ordonanță sechestrul asupra tuturor bunurilor englezilor din Rusia, iar la 7 noiembrie 1800 „s-a instituit embargo-ul asupra navelor engleze din toate porturile imperiului”³⁴. Aceste măsuri au fost comunicate diplomaților care erau acreditați la Sankt-Petersburg, țarul Pavel I susținând că embargoul „ne serait levé que lorsque l'Angleterre aurait satisfait aux engagements qu'elle venait d'enfreindre par la prise de possession de l'île de Malte”³⁵. Cabinetul rus a precizat Curților imperiale din Nord că aplicarea **Neutralității armate** va însemna ca Rusia, împreună cu Prusia, Danemarca și Suedia să închidă britanicilor zona nordică a Continentului. În decembrie 1800 s-au semnat convenții care cuprindeau „les engagements antérieurs qui résultaient pour eux (Rusia, Danemarca, Prusia, Suedia – n.l.s.) de la Neutralité armée”³⁶. Unii istorici consideră că, prin asemenea acțiuni, interesele Rusiei au fost sacrificate în favoarea Ordinului Cavalerilor de la Malta sau pentru satisfacerea capriciului Marelui Magistru al acestui ordin, țarul Pavel I. De fapt, acesta „frappait les «marchands de Londres» au point le plus sensible: il établissait en fait un véritable blocus continental”³⁷, precedând blocada continentală napoleoniană.

În aceste condiții, era posibilă o apropiere franco-rusă. Primul consul, dorind să strângă relațiile cu Pavel I, „lui envoya, comme présent, l'épée que le pape Leon X (1513-1521) avait donnée au Grand Maître de l'Ordre de son époque” și își exprima intenția de a oferi țarului, Marele Magistru al Ordinului, insula Malta, după ce aveau să fie evacuați britanicii, care se găseau pe insulă³⁸. Pavel I a trecut cu rapiditate la noi măsuri, antibritanice, ordonând cazacilor de pe Don să organizeze o expediție contra englezilor din India, în timp ce contele Rostopcin îi scria, la 8 octombrie 1800, lui Talleyrand, informându-l despre condițiile în care relațiile franco-ruse se puteau normaliza. Printre condiții, figurau restituirea Maltei Ordinului Cavalerilor Sf. Ioan de la Ierusalim, restabilirea situației, anterioare intervenției franceze în Italia, în regatele Sardinia și al celor Două Sicilii³⁹. Acestor condiții li s-au adăugat ulterior umilirea Austriei și „de reconnaître le Rhin comme frontière entre la France et l'Allemagne”, așa cum se prevedea în instrucțiunile vicedecretarului S.A. Koltitcev, trimis în misiune diplomatică la Paris, în ianuarie 1801⁴⁰.

În timp ce negocierile ruso-franceze se derulau cu intensitate, pentru că Primul Consul juca până la capăt „cartea rusă”, conducând, în paralel, „d'une négociation avec l'Angleterre”⁴¹, la 23 martie 1801 țarul Pavel I a fost asasinat. Aproape simultan cu moartea lui, flota engleză a trecut prin strâmtoarea Sund, a bombardat Copenhaga și a

³² Ibidem, p. 52.

³³ Ibidem, p. 52.

³⁴ Ibidem, p. 52.

³⁵ Ibidem, p. 53. Vezi și: Ernest-Philippe von Brunnow, *Aperçu des transactions politiques du Cabinet de Russie sous les règnes de Catherine II, Paul Ier et Alexander Ier*, în *Recueil de la Société Impériale d'Histoire Russe*, t. XXXI, Skt.-Petersburg, 1880.

³⁶ B. Mouravieff, *op.cit.*, p. 53.

³⁷ Ibidem, p. 53.

³⁸ Ibidem, p. 53.

³⁹ Ibidem, p. 54-55.

⁴⁰ Ibidem, p. 57-59.

⁴¹ Ibidem, p. 61.

distrus flota daneză, iar Suedia a fost silită să se apropie din nou de Anglia.

Noul țar, Alexandru I, a preluat la începutul domniei sale politica de conservare a Imperiului Otoman, în virtutea teoriei lui Montesquieu cu privire la avantajul de a avea un vecin mai slab⁴². „*Avantajul*” nu s-a manifestat, deoarece Imperiul Otoman era o structură statală musulmană, cu o numeroasă populație creștină, iar criza prin care trecea îl transformase într-un „*Jerem al ciocnirilor și al luptelor între cei puternici*”⁴³, Rusia fiind obligată la moderație, deoarece, în cazul partajului Imperiului Otoman, nu ar fi obținut Strâmtoarele și Constantinopolul, ca și alte regiuni vizate, inclusiv Principatele Române, din cauza implicării Franței, a cărei forță militară „*părea să n-aibă limite*”, precum și a supremației maritime britanice⁴⁴.

Alexandru I, într-o discuție cu S.R. Voronțov, îi spunea acestuia, la 5 iulie 1801, că era întotdeauna gata să folosească toate mijloacele de care dispunea, pentru a conserva „*o stare de lucruri în care slăbiciunea și proasta administrație sunt garanții prețioase ale securității*”⁴⁵.

La rândul lui, diplomatul S.R. Voronțov era de părere că Rusia era deja prea întinsă, pentru a căuta să facă noi achiziții teritoriale, iar otomanii, conștienți de criza în care se aflau, vor fi supuși față de politica Sankt-Petersburgului, impunându-se păstrarea Imperiului Otoman și chiar sprijinirea acestuia, pentru ca Franța și Austria să nu-i răpească din teritorii, sporindu-și astfel puterea în detrimentul Rusiei⁴⁶. Așa se explică medierea rusă la restabilirea păcii franco-otomane și încercările diplomației țariste de a obține din partea lui Napoleon garanția integrității Imperiului Otoman, existând „*suficiente temeiuri care învederează că tatonările (prilejuite și de negocierile care au sfârșit prin pacea de la Lunéville), ținând la modificarea în 1801 a granițelor Imperiului Otoman au fost blocate îndeosebi de Rusia*”⁴⁷. Dorința de a conserva Imperiul Otoman îl făcea pe țar să urmărească atent politica Franței și, după cum îi scria, la 20 ianuarie 1803, lui S.A. Voronțov, în cazul în care francezii ar invada imperiul, să ia măsurile adecvate împreună cu Cabinetul de la Londra⁴⁸. Acest proiect politic a fost reluat frecvent în instrucțiunile către misiunea diplomatică rusă, de la Londra. Problemele interne din Imperiul Otoman, în special anarhia provocată de ayani, reprezentau un pericol pentru stabilitatea Europei. În situația în care guvernul otoman s-ar fi raliat Franței, sau aceasta ar fi pus în pericol existența statului otoman, Rusia, împreună cu Anglia, trebuiau să fie pregătite de acțiune comună, pentru a decide ce se va întâmpla cu provinciile otomane, în special cu cele de mare interes pentru cele două puteri⁴⁹.

Alexandru I nu scăpa din vederile sale, în septembrie 1804, să refacă alianța ruso-otomano-britanică și să obțină acordul aliaților ca, în anumite regiuni ale Imperiului Otoman să stabilească garnizoane ruse⁵⁰. Aceasta era intenția diplomației

⁴² S. Jigarev, *Russkaia politika v vostočinom vopros*, t. I, Moskva, 1896, p. 256.

⁴³ *Ibidem*, t. I, p. 256.

⁴⁴ Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792-1821)*, Iași, 2001, p. 56.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 57. Vezi și: *Arhiv kniaza Voronțova*, t. X, Moskva, 1876, p. 274.

⁴⁶ *Veșnia Politika Rossii XIX I nacela XX veka. Dokumenty rosiiskogo ministerstva inostrannih del, Gosudarst vennoe izdatelstvo Politiceskoi literatury*, Seria pervaiia, 1805-1815 gg., Tom pervai, mart. 1801 g.-april 1804 g., p. 84-85 (în continuare *V.P.R.*, tom ...).

⁴⁷ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 57. Vezi și: I.S. Dostian, *Russkaia obščestvennaia misli I balkanskie norodī. Ot radišceva do dekabristov*, Moskva, 1980, p. 118-119; D.A. Sturdza, C. Colescu-Vartic, *Acte și documente...*, vol. I, p. 400-401; N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 369.

⁴⁸ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 58. Vezi și: *Arhiv kniaza Voronțova*, t. X., p. 305-306.

⁴⁹ Cf. *V.P.R.*, Tom viitor, april 1804 g.-dekabri 1805 g., Moskva, 1961, p. 143-152

⁵⁰ *Ibidem*, t. II, p. 226-229.

tariste și cel mai bun prilej de realizare, care trebuia pregătit minuțios, pe plan diplomatic, era virtuala reînnoire a tratatului de alianță defensivă din decembrie 1798. Zonele militare ale Rusiei, din Imperiul Otoman, dacă ar fi reușit să le impună, nu erau altceva decât baze care, prin extindere și consolidare, se puteau transforma în mici entități statale care, inițial, urmau a fi sub protecția Rusiei, plătind sultanului doar un tribut, după modelul din Insulele Ioniene, transformate în Republica celor Șapte Insule.

Politica Rusiei față de Imperiul Otoman, privind conservarea acestuia, faptul că „între anii 1792 și 1806 Rusia nu s-a mai aflat în război cu Poarta” a determinat diplomația de la Sankt-Petersburg să nu mai lanseze „manifeste și apeluri de ridicare la luptă a popoarelor balcanice...”⁵¹. În perioada 1796-1806 Rusia a continuat să-și consolideze influența în Orientul Europei, sprijinind popoarele din zonă „în limitele îmbunătățirii situației în cadrul Imperiului Otoman, în așteptarea momentului când ele ar fi dorit «independența», sub protecția Rusiei și în serviciul acesteia din urmă”⁵². Un aspect relevant pentru politica Rusiei în Orientul Europei îl reprezintă renunțarea, cel puțin pe plan oficial, de a mai susține ayanii rebeli de la sudul Dunării⁵³.

În anul 1802, după ce țarul a refuzat să ordone oficial intervenția militară în Țara Românească⁵⁴, pentru a-l îndepărta pe rebelul de la Vidin, Pasvantoglu, diplomația țaristă a intrat imediat în acțiune. V.S. Tamara, din Constantinopol, i-a cerut consulului rus, de la Iași, Malinovski, să trimită un om de încredere pentru a negocia cu insurgentul⁵⁵. Acestuia urma să i se comunice că, în schimbul retragerii trupelor sale din Țara Românească, misiunea diplomatică a Rusiei, de la Constantinopol, se angaja să-i obțină de la guvernul otoman recunoașterea drepturilor sale⁵⁶. Tamara își propunea să acționeze, în acest sens, discret, din umbră, prin intermediari, pentru a nu provoca suspiciunile demnitarilor otomani, privind o colaborare între Rusia și Pasvantoglu și obligația ultimului de a face, în schimbul medierii oferite, un „contraserviciu”⁵⁷ Rusiei. Situația creată de Pasvantoglu îngrijora guvernul otoman, care, după cum am mai arătat, după ce ajunsese cu rebelul la o anumită reconciliere, în anii 1798-1799, s-a văzut confruntat, în 1800, cu re izbucnirea conflictului armat în zona Dunării. Datorită victoriilor obținute în anul 1800 asupra trupelor otomane, Pasvanoglu și-a sporit puterea, „devenu maître du pachalik de Belgrade, dirige un foi de plus ses attaques contre la Valachie, mais il se heurte ici aux intérêts de la Russie et souhaiterait pouvoir s'assurer, contre elle, d'alliance française”⁵⁸.

Din partea rebelului, la Paris a fost trimis un anume Nedelio Popovic, care avea misiunea de a informa guvernul francez că Pasvantoglu se oferea să sprijine, prin toate mijloacele, măsurile luate de Franța pentru a reforma politic Imperiul Otoman. În cazul în care francezii ar fi atacat Imperiul Otoman, ayanul ar fi cooperat cu francezii, cu singura condiție „qu'on lui laissera une province où il pourra vivre, sous la protection de nos lois (legile franceze – n.L.S.) avec son ami Gengis Méhémed Ghérai”⁵⁹. Dacă

⁵¹ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 60.

⁵² *Ibidem.* p. 61. Vezi și: G.S. Grosul, *op.cit.*, p. 107, 144.

⁵³ A.F. Miller, *Mustapha Pacha Bairaktar*, București, 1975, p. 116.

⁵⁴ G.N. Seliah, *Russko-turetkoe soglašenje 1802 g. o Dunaiskikh Kneajestvah*, în *Voprosi istorii*. 1961. nr. 12. p. 197.

⁵⁵ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 61.

⁵⁶ *Ibidem.* p. 61. Vezi și: Mustafa Ali Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*. vol. III. 1791-1812. București, 1986, p. 163-164.

⁵⁷ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 31.

⁵⁸ G. Lebel, *La France et les Principautés Danubiennes (du XVIe siècle a la chute de Napoleon Ier)*, Paris, 1955, p. 80.

⁵⁹ *Ibidem.* p. 80-81.

francezii erau interesați în păstrarea Imperiului Otoman, „Il (Pasvantoglu – n.L.S.) promet de suspendre toute hostilité contre la Porte”⁶⁰. În final, Popovic a subliniat că Pasvantoglu era dispus să sprijine fără rezerve orice acțiune a guvernului francez, cu condiția ca aceste acțiuni să nu afecteze „la croyance des vrais Musulmans”⁶¹.

Pentru a intra în legătură cu guvernul francez, în absența unor consuli ai acestuia în Principate, după campania din Egipt, ayanul de la Vidin a recurs la serviciile lui Van Deden, al cărui tată era consulul Olandei la București. La 26 decembrie 1800, Ministerul Relațiilor Externe al Franței i-a solicitat lui Van Deden să obțină, prin intermediul tatălui său, unele informații despre Pasvantoglu⁶². Partea franceză era interesată să știe ce efective militare avea ayanul, cum își guverna zona pe care o stăpânea, ce relații avea cu sârbii, albanezii, ungurii, transilvănenii, valahii și moldovenii și care era atitudinea populației din Principate față de acțiunile ayanului⁶³. Pe măsură ce „La situation se développe, il apparaît de plus en plus que Pasvan entretient des intelligences avec les Russes et les Autrichiens. La conclusion de la paix entre la Porte et la France, en 1802, l'éloignant de celle-ci, contribue à l'orienter davantage encore vers l'Autriche. On le voit intriguer avec les Impériaux et leur demander asile à Temeșvar, en cas de nécessité (10 juin 1802)”⁶⁴. Un general german s-a îndreptat spre Vidin, în timp ce la frontierele austriace trupele se aflau în dispozitiv de luptă, „sous prétexte de mettre ces dernières à l'abri d'une invasion”⁶⁵. Ayanul era suspectat și de legături secrete cu Sankt-Petersburgul, mai ales vă, după cum am arătat, Malinovski devenise mediator, la cererea ambasadorului Rusiei, de la Constantinopol. În cazul în care reglarea amiabilă a dezacordului dintre ayanul de Vidin și Poartă ar fi eșuat, „on peut prévoir que la Russie saisira cette occasion pour intervenir, une fois de plus, dans les destinées des provinces roumaines et n'hésitera pas à trancher le litige en enhavissant les Principautés”⁶⁶.

Chiar dacă Pasvantoglu ar fi avut legături cu Rusia, interesată să fie un focar de tensiune în Principate, pentru a avea pretextul de a interveni, chiar militar⁶⁷, „toate aveau o limită, căci jafurile înfiorătoare ale pașalelor rebele, anarhia înțepită putea scăpa de sub control și prilejui orice amestec din afară”⁶⁸. Țarul Alexandru I a ordonat ambasadorului Rusiei, la Constantinopol, V.S. Tamara să transmită guvernului otoman că, în situația în care rebelii turci vor ataca Moldova, trupele ruse vor trece Nistrul⁶⁹, pentru a apăra Principatele Române. Era doar o încercare de a forța mâna Porții, pentru ca aceasta să pună capăt turbulențelor lui Pasvantoglu, în Țara Românească. „En juin 1802, Pasvan-Oglou, ayant envahi de nouveau la Valachie, et s'étant avancé jusqu'à Pitești”⁷⁰, panica cuprinzând administrația de la București. În timp ce consulul Rusiei „se réfugie à Venise, et les principaux archevêques et boyards à Brașov, le Prince Michel Sourzo prend la fuite, en emportant la caisse. Il est arrêté à Brașov, au moment où il s'apprêtait à passer en Hongrie, dans l'espoir de pouvoir gagner ensuite la Russie”⁷¹.

⁶⁰ Ibidem, p. 81.

⁶¹ Ibidem, p. 81.

⁶² Ibidem, p. 81.

⁶³ Ibidem, p. 82.

⁶⁴ Ibidem, p. 82.

⁶⁵ Ibidem, p. 82.

⁶⁶ Ibidem, p. 82.

⁶⁷ Leonid Boicu, op.cit., p. 61.

⁶⁸ Ibidem, p. 61.

⁶⁹ Ibidem, p. 61.

⁷⁰ G. Lebel, op.cit., p. 84.

⁷¹ Ibidem, p. 84.

În contextul acestei crize politico-militare, „*Alexandre Soutzo... est nommé à sa place* (în locul lui Mihail Șutu – n.L.S.) *en Valachie, le 29 juin 1802. Les deux Principautés se trouvent donc réunies sous la direction d'un prince ami des Français...*”. În timp ce intra triumfal în București, Șutu a primit ordin de la Poartă să se reîntoarcă la Iași, iar Constantin Ipsilanti „*vient d'être nommé à sa place, malgré l'opposition formelle de l'ambassade de France à Constantinople (Août 1802). C'est à l'intervention de la Russie et de la Prusse qu'il doit son succès, non moins qu'au désir exprimé par les boyards*”⁷².

În pofida avertismentului⁷³ țarului Alexandru I, din 16/28 iunie 1802, transmis miniștrilor otomani prin intermediul ambasadorului Rusiei, la Constantinopol, V.S. Tamara, și a precizării Sankt-Petersburgului că nu va extrăda pe domnii Principatelor, care ar căuta refugiu în Rusia⁷⁴, contextul internațional nu permitea Rusiei redeschiderea **problemei orientale**.

Rusia „*se afla în stare de pace cu Franța, se încheiase pacea de la Amiens (27 martie 1802), s-a încheiat și pacea turco-franceză, prin medierea Petersburgului, pentru care Selim III i-a mulțumit țarului*”⁷⁵.

V.S. Tamara a adresat guvernului otoman numeroase notificări⁷⁶ în care solicita o nouă reglementare oficială a situației Principatelor, „*domnia pe șapte ani, armată națională, statuarea dărilor și impozitelor, scutirea Valahiei de dări pe timp de doi ani, o mai pronunțată implicare a Rusiei în treburile Principatelor, restituirea teritoriilor uzurpate etc., erau principalele deziderate ale Petersburgului*”⁷⁷.

Refugiul mitropolitului, boierilor și domnului Țării Românești, la Brașov, despre care am menționat deja, „*ecourile, plângerile și memoriile care l-au însoțit au fost pe larg folosite de diplomația țaristă, angajată în negocieri cu Poarta*”⁷⁸. Pentru a crea un factor de presiune constant, asupra Porții, consulul Rusiei la București, Kirico, a cerut mitropolitului Țării Românești, la 29 iulie 1802, să nu părăsească, nici el, nici boierii, Brașovul, deoarece staționarea cerută ar fi de folos lui V.S. Tamara, care, în acel moment, negocia la Constantinopol cu demnitarii otomani⁷⁹. Deoarece negocierile trenau, pentru că la propunerile Rusiei, miniștrii otomani căutau să se eschiveze, prin contrapropuneri, care căutau să evite fondul problemei, respectiv reglementarea situației Principatelor, Tamara a avertizat Poarta că tergiversările și situația de criză din Principate ar putea să determine Rusia să ia sub guvernarea sa, provizoriu, Principatele, pentru normalizarea situației, prin restabilirea privilegiilor acestora. Poziția negociatorilor otomani a fost influențată și de deplasările unor unități militare rusești spre Moghilev⁸⁰. Astfel s-a ajuns la definitivarea hațișerifului din 19/28 septembrie 1802 pentru Țara Românească⁸¹ și a celui din 29 septembrie/octombrie 1802 pentru Moldova⁸². Cele două documente reprezentau o convenție între Rusia și Imperiul Otoman, fiind o platformă comună, minimală, între

⁷² *Ibidem*, p. 84.

⁷³ V.P.R., t. I, p. 232-233.

⁷⁴ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 70.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 70.

⁷⁶ Cf. V.P.R., t. I, p. 238-239, 242, 251-252.

⁷⁷ Leonid Boicu, *op.cit.*, p. 70-71.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 71.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 71.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 71.

⁸¹ Mustafa Ali Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, vol. III, p. 167-177.

⁸² *Ibidem*, p. 177-188.

solicitările boierimii „*ce nu putea să rabde*”⁸³, refugiate, după cum am mai arătat, la Brașov și punctul de vedere al Porții⁸⁴, cererile boierești fiind susținute, la Constantinopol, de V.S. Tamara, ambasadorul Rusiei. Cele două hațișerifuri, care, în fond, erau identice, reconfirmau vechile privilegii ale Principatelor, dar adăugau și elemente noi, cum ar fi clauzele privitoare la raporturile dintre Principate, ca state vasale, și Imperiul Otoman, ca putere suzerană, clauze privitoare la organizarea internă a Principatelor și drepturile recunoscute Rusiei⁸⁵. Una dintre clauzele principale a fost cea referitoare la durata domniei. Boierimea pământeană opta pentru alegerea domnului, după legi, pe viață, exprimând „*preferințe asupra candidaturii lui Constantin Ypsilanti, datorită calităților de care acesta dăduse dovadă când fusese domn al Moldovei, în anii 1799-1801*”⁸⁶. V.S. Tamara a reluat însă propunerea Rusiei, înaintată încă de la negocierile pentru încheierea păcii de la Iași (1792), „*ca domniile să fie menținute de Poartă în funcție 7 ani*”⁸⁷.

În hațișeriful din 1802 se preciza că „*...de azi încolo, durata domniei voievozilor să se stabilească de 7 ani, întocmai socotindu-se din ziua numirii lor, iar dacă nu se va dovedi vinovăția lor, atunci ei să nu fie maziliți înainte de termenul amintit mai sus. Dacă în perioada amintită mai sus se ivește vreo vinovăție de-a lor, Înalțul Devlet să aducă aceasta la cunoștința ambasadorului Rusiei. După ce se vor face astfel cercetări de ambele părți, dacă va ieși la iveală și se va dovedi că voievodul respectiv are, într-adevăr vină, numai în situația aceea să se îngăduie mazilirea lui*”⁸⁸.

Propunerea făcută de Tamara, ca domn al Țării Românești să fie numit Constantin Ipsilanti, propunere susținută personal și de regele Prusiei⁸⁹, a provocat, după cum am mai arătat, opoziția ambasadorului Franței, la Constantinopol. Cu ajutorul „*sprîjinului primit din afară, la 29 august 1802 C. Ypsilanti e numit domn pe un termen de 7 ani, ceea ce depășea orice domnie din epoca fanariotă (cu excepția tatălui său, care a domnit prima oară mai mult de 7 ani). ...în perspectivă, după cum avea să se destăinuie mai târziu (la 1805), el nici nu punea la îndoială că «serviciile pe care le-a acordat, continuă să le acorde și-i disponibil și în viitor să le acorde Rusiei, îi vor permite să obțină o domnie de 14 ani consecutivi»*”⁹⁰.

Iată că Rusia nu numai că și-a extins drepturile politice, obținute încă din 1774, pentru a interveni în viața Principatelor Române, folosind instrumente diplomatice, în conformitate cu conținutul tratatelor și convențiilor bilaterale, dar „*și-a întărit substanțial suportul intern al politicii Orientale promovate în Balcani – în persoana principilor Ypsilanti și Moruzi*”⁹¹. Cei doi domni aveau un nou statut juridic, consolidat și garantat de acordurile ruso-otomane, cel puțin timp de 7 ani. Dregătorii Principatelor erau la discreția domnilor, aceștia trebuind „*să fie volnici în a-i alege și pe aceia de neam*

⁸³ N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VIII, București, 1938, p. 134.

⁸⁴ Cf. VI. Mishevca, *Hatti-șeriful din anul 1802*, în *Tyragetia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei*, VI-VII, Chișinău, 1998, p. 183-190.

⁸⁵ T. Ionescu, *Hatti-șeriful din 1802 și începutul luptei pentru asigurarea pieței interne a Principatelor Dunărene*, în *SAI*, I, 1956, p. 43-44.

⁸⁶ VI. Mishevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 61. Vezi și: N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 372; Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 228.

⁸⁷ VI. Mishevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 61.

⁸⁸ Mustafa A. Mehmed, *op.cit.*, vol. III, p. 175.

⁸⁹ VI. Mishevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 61. Vezi și: N. Iorga, *op.cit.*, vol. II, p. 370-373; Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 233-242.

⁹⁰ VI. Mishevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 61. Vezi și: N. Iorga, *op.cit.*, vol. II, p. 372; Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 309.

⁹¹ VI. Mishevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 61.

*grec, care sunt cinstiți și pricepuți și care merită să ocupe aceste posturi...*⁹².

Într-o scrisoare, din 16/28 septembrie 1802, adresată țarului Alexandru I, ambasadorul Rusiei în capitala Imperiului Otoman era de părere că, deși „se puteau obține mai multe”, în privința Principatelor, s-a ținut cont și de „serviciul grecilor localnici, util Miniștrilor Majestății Voastre”, altfel spus al fanarioților filoruși⁹³. În anul 1802, Constantin Ipsilanti, domn în Țara Românească, era deosebit de apreciat de Curtea de la Sankt-Petersburg, cancelarul A.R. Voronțov cerându-i, la 14 noiembrie 1802, noului ambasador al Rusiei, în Imperiul Otoman, A. Italinski, „să cultive relații speciale și personale, de prietenie cu noul domnitor, întreținând o corespondență de informare secretă, ferindu-l, totodată, pe C. Ypsilanti de suspiciunile Porții”⁹⁴. Se cuvine subliniat că domnul a fost decorat de sultanul Selim al III-lea, în toamna anului 1803, pentru activitatea sa de stabilizare „a bunelor relații care domneau între Rusia și Turcia”⁹⁵.

La începutul secolului al XIX-lea s-a produs o acutizare a **problemei orientale**, aceasta fiind cauzată, într-o măsură importantă, și de politica externă expansionistă a lui Napoleon, pe fundalul unui context internațional frământat. Protagoniștii principali ai **problemei orientale**, după anul 1802, au fost Rusia și Franța. Competiția ruso-franceză pentru influență precumpănitoare în Imperiul Otoman, devenise tot mai crâncenă, „deoarece pozițiile Rusiei continuau să preleveze”⁹⁶. La 5 februarie 1803, din Constantinopol, generalul Brune, ambasadorul Franței, raporta Primului Consul că „l'influence de la Russie est ici toute-puissante; elle a son fondement dans l'opinion, dans des souvenirs humiliants; elle revolte, par conséquent, l'amour-propre de la nation musulmane”⁹⁷. Ambasadorul preciza că „instrumentele acestei puteri a rușilor sunt marea majoritate a familiilor grecești”, care își dispută posturile de dragoman al Porții și cele de voievozi ai Principatelor, „prin intermediul cărora Rusia cunoaște toate secretele Sublimei Porți, iar frontierele otomane devin deschise emisarilor și armatelor sale”⁹⁸.

Noii domni, ai Țării Românești și Moldovei, C. Ipsilanti și Al. Moruzi, considerați de diplomații francezi, după cum am mai arătat, „creaturile Rusiei”, se prezentau „ca adevărați stăpâni ai pașalelor de frontieră”, prin corupție exercitându-și influența asupra lor⁹⁹. Atunci când nu reușeau acest lucru, „ei îi demnau și găseau sprijinul necesar la Istanbul pentru a-i destitui”¹⁰⁰.

Diplomația franceză, din motive politice și comerciale, l-a trimis pe Saint Luce, în calitate de comisar al relațiilor comerciale franceze, la București, în primăvara anului 1803. comisarul, despre care ambasadorul Franței, la Constantinopol, generalul Brune, aprecia că era „parfaitement... dans les circonstances actuelles de se rendre fort utile dans cette résidence”, a fost instruit să încerce să țină legătura cu domnul C. Ipsilanti, considerat „intermediar ministerial al Porții”, în raporturile politico-diplomatice cu agenții europeni. Se spera ca, astfel, „păstrând demnitatea necesară – «bien servir pres

⁹² *Ibidem*, p. 62. Vezi și: Mustafa A. Mehmed, *op.cit.*, vol. III, p. 175.

⁹³ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 62. Vezi și: V.P.R., t. I, p. 301-302.

⁹⁴ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 62. Vezi și: Armand Goșu, *Pacea de la București și Moruzeștii*, în vol. *Național și universal în istoria românilor. Studii oferite prof.dr. Șerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani*, București, 1998, p. 366-367.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 372.

⁹⁶ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 65.

⁹⁷ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 253.

⁹⁸ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 65. Vezi și Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 253.

⁹⁹ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 65.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 65. Vezi și: Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 254.

*de lui nos interets»*¹⁰¹.

Saint Luce a găsit capitala Țării Românești „*într-o stare tristă*”, pentru că, din prudență, neștiind cât va dura în mod efectiv domnia lui, Constantin Ipsilanti neglijă „*reparațiile în principatul său*”¹⁰².

Diplomatul francez consemna despre domn: „*qu'est le Prince de Valachie dans la balance politique de l'Europe, il n'y a pas de puissant souverain au monde plus occupe et plus occupe inquiet de tout ce qui s'y passe*”¹⁰³.

După audiența oficială, la principe, din data de 7 iunie 1803, Saint Luce aprecia că aceasta s-a desfășurat la fel ca și cea acordată „*consulului general al Rusiei, cu reședința la Iași*”¹⁰⁴. Referitor la influența Rusiei, în Principate, care echivala cu o proprietate, francezul pronostica sfârșitul dominației otomane, cu toată politica otomanilor de a incita și întreține discordia între greci¹⁰⁵.

Primele nouă luni ale domniei lui Constantin Ipsilanti în Țara Românească au fost marcate de eforturile pentru evitarea incursiunilor lui Pasvantoglu¹⁰⁶, încercând să obțină ajutorul Curții de la Sankt-Petersburg. Ipsilanti era amenințat, ca și vărul lui, Alexandru Moruzi, care domnea în Moldova, și de „*intrigile țesute la Poartă de familiile fanariote rivale*”¹⁰⁷. Iată de ce, susținerea marilor puteri era o condiție esențială, pentru obținerea și consolidarea domniei în Principate¹⁰⁸, protagoniștii acestei competiții politico-diplomatice fiind diplomații ruși, francezi și britanici, acreditați la Constantinopol. În disperare de cauză, Constantin Ipsilanti a solicitat țarului Alexandru I și ministrului rus de externe, A.R. Voronțov, să ordone intervenția militară „*pentru a liniști pașalele rebele de la Dunăre*”, o armată rusă de 10.000-12.000 de oameni fiind suficientă pentru această operațiune¹⁰⁹, prin care se putea dezamorsa situația critică în care se afla Țara Românească, aspect semnalat și de consulul general rus, de la Iași, A.A. Jervais¹¹⁰, la începutul anului 1803. Apelul la sprijinul Rusiei se încadra în contextul în care, în anul 1802, aceasta își asumase „*dreptul și atribuția de a mijloci în privința celor două țări*”¹¹¹.

În cele din urmă, după o analiză atentă a situației, A.R. Voronțov, în calitate de conducător al diplomației ruse, a întocmit, la 22 februarie/6 martie 1803, un raport special pentru țar¹¹². Voronțov considera că „*asistența pe care o acordă Rusia pentru prosperitatea locuitorilor de aceeași credință, din Moldova și Valahia, nu poate, de altfel, «să se extindă până într-atât ca să ne supună grijilor neprevăzute»*”¹¹³.

Rusia, „*stat de prima categorie*”, nu putea risca să-și neglijeze propria securitate, dispersându-și forțele pentru apărarea popoarelor limitrofe¹¹⁴. În cazul Imperiului Otoman, a cărui dezorganizare internă îl transforma într-un vecin convenabil, pentru Rusia, se impunea neamestecul „*în mod activ, în afacerile lui interne și, neintroducând*

¹⁰¹ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, **op.cit.**, p. 66. Vezi și: Hunmuzaki, **Documente...**, Supliment I/2, p. 280.

¹⁰² **Ibidem**, Supliment I/2, p. 281.

¹⁰³ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, **op.cit.**, p. 66.

¹⁰⁴ Hunmuzaki, **Documente...**, Supliment I/2, p. 282-283.

¹⁰⁵ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, **op.cit.**, p. 67. Vezi și Hunmuzaki, **Documente...**, Supliment I/2, p. 282.

¹⁰⁶ **Ibidem**, Supliment I/2, p. 281.

¹⁰⁷ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, **op.cit.**, p. 67.

¹⁰⁸ Armand Goșu, **op.cit.**, p. 369.

¹⁰⁹ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, **op.cit.**, p. 67.

¹¹⁰ **Ibidem**, p. 67.

¹¹¹ Mustafa Ali Mehmed, **op.cit.**, vol. III, p. 174.

¹¹² Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, **op.cit.**, p. 68.

¹¹³ **Ibidem**, p. 68.

¹¹⁴ V.P.R., t. I, p. 389.

*în regiunile turcești trupele noastre armate, nu vom da pretext nici altor state să o facă, mai ales Franței*¹¹⁵.

Criza din Principate dădea speranțe Curții de la Sankt-Petersburg, privind o posibilă „strămutare cu traiul în Rusia, mai ales pe pământurile pustii dintre Bug și Nistru și în peninsula Crimeea”¹¹⁶, a unora dintre locuitorii Principatelor.

Luptele interne, din nordul Bulgariei, incursiunile cetelor de turci, care se țineau lanț, în câmpia Dunării¹¹⁷ au determinat pe ambasadorul Rusiei, la Constantinopol, Italinski, să adreseze Porții note oficiale, în care „cerea să se pună capăt abuzurilor, precum și incursiunilor și pretențiilor lui Pasvantoglu, Manaf Ibrahim și celorlalte căpetenii...”¹¹⁸.

Italinski constata: „Dar, din nenorocire, ce avem de sperat de la revoluțiile Porții... când autoritatea unui suveran nu se întinde, ca să spunem altfel, mai departe decât capitala sa”¹¹⁹.

Principatele Române au trezit interesul și ministrului de externe al Franței, Talleyrand. Pomind de la poziția geografică și „în virtutea raporturilor lor mixte cu Poarta și Rusia”, generalului Brune i se recomanda să „cultive bunele lor (ale domnilor din Principate – n.L.S.) intenții”¹²⁰.

La 14 ianuarie 1804, din Constantinopol, generalul Brune îl informa pe ministrul francez de externe că „velii boieri au fost cu o deputație la ambasadorul englez, cerându-i susținerea pentru a-i acorda ereditatea tronului Țării Românești dinastiei Ypsilanti. Fapt după care Principatul trebuia să plătească anual câte 4 milioane Angliei și Rusiei, pentru protecția acordată. Acest lucru părea că este întru totul realizabil, mai ales după moartea lui Capudan Pașa, care, după cum se zvonea, a fost „unicul dușman al principelui Ypsilanti”¹²¹.

Cursul politicii externe a Rusiei, începând cu a doua parte a anului 1804, a fost direcționat în vederea unei inevitabile confruntări cu Franța, a unei apropieri de Marea Britanie și a activizării politicii în Balcani, în **problema orientală** în general. Această orientare a politicii externe ruse „a fost în istoriografie tradițional legată de numele lui Adam Czartoryski, capul diplomației ruse, în perioada 1804-1806”¹²², începutul acesteia corespunzând cu proclamarea Primului Imperiu Francez.

Question d'Orient. La Russie et les Principautés Roumaines (1799-1802)

Résumé

Pour la Russie, toute la fameuse question d'Orient se résume dans ces mots: de quelle autorité dépendent les detroits du Bosphore et les Dardanelles? Grace à la politique du tzar Paul Ier, la Russie devient l'alliée de la Turquie. L'expédition d'Egypte, conduite par le général Bonaparte, a déterminé le sultan d'appeler à son aide la Russie. Une flotte russe entra dans le Bosphore avec l'autorisation du sultan.

¹¹⁵ Ibidem, t. I, p. 390.

¹¹⁶ Ibidem, t. I, p. 390.

¹¹⁷ Vezi S. Vianu, *Din relațiile lui Constantin Ipsilanti cu Rusia (1803)*, în *AUB. Istorie*, XIII, 1964, p. 145.

¹¹⁸ Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 68.

¹¹⁹ S. Vianu, *op.cit.*, p. 146.

¹²⁰ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I/2, p. 290.

¹²¹ Ibidem, Supliment I/2, p. 293.

¹²² Vl. Mischevca, P. Zavitsanos, *op.cit.*, p. 70. Vezi și: A.M. Stanislavskaja, *Russko-angliiskie otnoșenia i problema Sredizemnomoria (1798-1807)*, Moskva, 1962, p. 334-358.